

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ก่อให้เกิดผลสำคัญที่ทำให้ทุกพื้นที่บนโลกสามารถเชื่อมโยงติดต่อกันได้ด้วยความสะดวก รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ อันจะช่วยเอื้อประโยชน์ต่อระบบการศึกษา ส่งผลให้สังคมในอนาคตเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ทรัพยากรบุคคลจึงเป็นส่วนสำคัญที่สังคมจะต้องให้ความสำคัญ ในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ การสอนจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม (จำเนียร ศิลปวานิช .2538) การเรียนและการสอนเป็นคำที่มักใช้คู่กัน เรียกรวมกันว่าการเรียนการสอน ทั้งนี้เพราะคำทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน ทั้งการเรียนและการสอนต่างเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกัน การสอนเป็นการตั้งใจกระทำให้เกิดการเรียนรู้ และการสอนที่ดีย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ผู้สอนที่สอนอย่างมีหลักการมีความรู้และทักษะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความหมาย มีคุณค่า เป็นการประหยัดเวลาและป้องกันการสูญเปล่า (อาภรณ์ ใจเที่ยง .2540) ซึ่งกระบวนการเรียนการสอนเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์ให้มีส่วนร่วมระหว่างกัน โดยเป็นแรงผลักดันมาจากจิตใจและสติปัญญา ผู้เป็นครูต้องใช้ทริศวิธีอย่างสูงว่าจะป้อนให้ผู้เรียนเกิดปฏิกิริยาตอบสนองหรือดึงดูดความสนใจของผู้เรียน สอดคล้องกับ วินัย โสมดี (2545) กล่าวไว้ว่าบทบาทของครูจากการสอนแบบเดิม จะถูกเปลี่ยนไปเป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ให้เอื้อต่อการเรียนรู้และแสวงหา โดยมีเป้าหมายที่คุณภาพชีวิตของผู้เรียนเป็นสำคัญ และมุ่งเน้นในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้สูงสุดเพื่อให้สอดคล้องกับความสามารถพิเศษของแต่ละคนไปพร้อมๆกับ

ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่เสริมสร้างลักษณะนิสัยให้เด็กมีพฤติกรรมอันดีงามทางด้านศิลปะ ศิลปศึกษา จึงเป็นวิชาสามัญที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยให้เด็กทำกิจกรรมที่มีโอกาสสร้างสรรค์ แก้ปัญหา และได้สัมผัสกับสภาพความเป็นจริงเพื่อจะได้มีประสบการณ์ในด้านสุนทรียภาพ และการสร้างสรรค์ รวมทั้งเทคนิคของการทำงาน ซึ่งจะช่วยให้เด็กเจริญในด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา และความคล่องแคล่วในการใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้มีความสัมพันธ์กับความคิดและการ

แสดงออก สอดคล้องกับ จอห์น ดิวอี้ นักปรัชญาพัฒนาการนิยมถือว่าเป็นบุคคลแรกที่ยอมรับว่าศิลปะเป็นวิชาที่ช่วยเสริมสร้างสติปัญญาเขาเชื่อว่าศิลปะมีขั้นตอนของการทำงานหลายกระบวนการ หลายกลวิธี เพราะผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำงานได้จะต้องได้รับการฝึกฝนจนชำนาญและมีความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นอิสระ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดที่ว่า การสอนศิลปศึกษาให้กับเด็ก มีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ เพราะศิลปศึกษาเป็นวิชาหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญหลายประการ ซึ่งการเรียนรู้จะช่วยพัฒนาให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข จึงเป็นวิชาหนึ่งที่จะต้องจัดไว้ในหลักสูตร (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร 2525) ซึ่งประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523) กล่าวว่า ศิลปศึกษาคือ การศึกษาที่เกี่ยวกับความงาม ความรู้สึก ภาพในจิตที่แสดงออกเป็นผลงาน โดยใช้ทักษะและวิธีการทางศิลปะ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการให้รู้ถึงคุณค่าและสุนทรีย์ของงานศิลปะจึงเป็นประโยชน์ต่อชีวิตของมนุษย์ เพราะศิลปะผูกพันอยู่กับชีวิตประจำวันของมนุษย์

การจะพัฒนาและเสริมสร้างความเจริญเติบโตทางด้านต่างๆของผู้เรียนได้นั้น ขึ้นอยู่กับการจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้แก่ผู้เรียนได้พัฒนาทางด้านทักษะ ทักษะคิด ความคิด และรูปแบบพฤติกรรม กิจกรรมทางศิลปะจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถบรรลุจุดประสงค์และเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ ดังนั้นการจัดกิจกรรมทางศิลปศึกษานั้นควรเลือกให้เหมาะสมกับความเจริญเติบโตและพัฒนาการของผู้เรียน ครูผู้สอนควรส่งเสริมพัฒนาการและคุณค่าทางด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นให้กับผู้เรียน รวมถึงควรพิจารณาและทำความเข้าใจกับองค์ประกอบต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนอย่างรอบคอบ เพื่อให้การเรียนการสอนนั้นบรรลุประโยชน์สูงสุด ควรมุ่งให้ผู้เรียนได้แสวงหาคำตอบของปัญหาด้วยตนเองอย่างอิสระ ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ อารมณ์ ความรู้สึกที่ประณีตละเอียดอ่อน และทักษะความรู้ (วิรัตน์ พิชญ์ไพญญ์, 2531)

รูปแบบและวิธีการสอนศิลปศึกษา การเรียนการสอนศิลปศึกษา ก็เช่นเดียวกับการสอนวิชาอื่น ๆ แต่การฝึกปฏิบัติจะมากกว่าทฤษฎี เพราะผลงานที่ทำการออกมาจะสะท้อนให้เห็นว่า ผู้เรียนมีความเข้าใจเนื้อหาหมากน้อยเพียงใด การปฏิบัติของผู้เรียนจะมีผลงานดีเด่นออกมาได้ก็ต้องมีการฝึกมาเป็นเวลานาน ศิลปินบางคนต้องฝึกมาแทบตลอดชีวิตกว่าจะเป็นที่ยอมรับและยกย่องของสังคมโลก การสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนเป็นการจัดประสบการณ์ มีทักษะและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียนเพื่อเป็นพื้นฐานในการค้นหาศักยภาพความสามารถของตนเองในการเรียนรู้ในระดับสูงต่อไป (เกษตร ธิตะจารี. 2541)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการจัดทำกรอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 เพื่อใช้เป็นหลักสูตรแกนกลาง ทั้งนี้ได้มีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยมีโครงสร้างของเนื้อหาสาระหรือแนวทางจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะคือ มุ่งเน้นการส่งเสริมให้ผู้เรียน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า มีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนากระบวนการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวมการสังเกต รายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง

นอกจากนี้ กิจกรรมศิลปะสามารถนำไปใช้พัฒนาผู้เรียนโดยตรงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อมอันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมุ่งส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ และประสบการณ์จากแหล่งเรียนรู้ และห้องสมุด เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าความรู้อย่างเพียงพอ และเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งใน ห้องเรียน นอกห้องเรียน และนอกสถานที่ เช่น ในชุมชนใกล้ ๆ บริเวณสถานศึกษา ตลาด วัด หรือสถานศึกษาที่สำคัญ ๆ ในชุมชน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้สามารถคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิวิจารณ์ แก้ปัญหา และทำสิ่งที่แตกต่างกันให้ดีขึ้น

จากสาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มศิลปะ ในสาขาทัศนศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ได้ระบุถึงความมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะยังมุ่งส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ และประสบการณ์จากแหล่งเรียนรู้ ในการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้อย่างเพียงพอและเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยมีครูผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อ แหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตนเอง การจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้

มีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์ ที่เป็นการเชื่อมโยงองค์ความรู้ของผู้เรียนประสานเข้ากับสภาพความเป็นจริง จากการได้ชม และสัมผัส(สัมผัส ภู่วิภาดาวรรณ,2544) อันจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ไปในไปตามแนวทางการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะที่กำหนดไว้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมและการเรียนรู้ โดยให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปตามมาตรา 24 คือ สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็นและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิชาการประเภทต่างๆ และรวมถึงการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ โดยมีการประสานและร่วมมือกับผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมมือกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ และในมาตราที่ 25 ที่รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นๆอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ พบว่าทั้ง 2 มาตราได้มุ่งความสำคัญที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้จากประสบการณ์ รวมถึงได้ศึกษาค้นคว้าอย่างเพียงพอและเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆทั้งในและนอกห้องเรียนที่รัฐได้ส่งเสริม ดำเนินการและจัดตั้ง อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาเต็มศักยภาพอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด

แหล่งเรียนรู้ตามนิยามของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีบทบาทสำคัญที่สถานศึกษาต้องจัดทำระบบการเชื่อมโยงที่สอดคล้องกับระบบการศึกษาในส่วนของเนื้อหาสาระและการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและให้ สอดคล้องกับความต้องการและสนใจ ความถนัด โดยฝึกให้เกิดทักษะกระบวนการคิดเพื่อประยุกต์ความรู้มาใช้ ฝึกการปฏิบัติให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และให้ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ ให้สมดุลกัน จัดบรรยากาศ สื่อการสอน สื่อการเรียน และสิ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ โดยจัดให้ได้ตลอดเวลา สถานที่ เพื่อ

พัฒนาผู้เรียนให้มีโอกาสพัฒนาธรรมชาติและศักยภาพของตนเองอย่างเต็มความสามารถ โดยครูจะต้องมีส่วนสำคัญในการสร้างแนวทางและบรรยากาศในการเรียนการสอน ตามกรอบความคิดและแนวทางของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่เป็นหลักสูตรกลางของประเทศ ซึ่งมีปรัชญาที่จะพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้เป็นคนดี มีสติปัญญา เพิ่มศักยภาพของนักเรียนแต่ละบุคคลให้สูงขึ้น มีขีดความสามารถในการแข่งขัน สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้ บนพื้นฐานของความเป็นไทยและสากลโลกโดยรวม และในส่วนของสาระมาตรฐานการเรียนรู้ศิลปะ ในหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จัดเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์ ในกลุ่มการเรียนรู้ศิลปะ ผู้เรียนจะมีสภาพจิตใจที่คงาม มีสุนทรียภาพ มีรสนิยม รักความเป็นระเบียบ มีการรับรู้อย่างพินิจพิเคราะห์ เห็นคุณค่าความสำคัญของศิลปะ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกทางปัญญาของชาติ สามารถค้นพบศักยภาพความสนใจของตนเอง อันเป็นพื้นฐานการศึกษาต่อ หรือประกอบอาชีพทางศิลปะ มีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่น พัฒนาตนเองได้ และแสดงออกได้อย่างสร้างสรรค์ มีสมาธิในการทำงาน มีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ 2544)

ผลจากการศึกษาแนวคิดและแนวนโยบายของสภาศิลปะแห่งอังกฤษ (The Arts Council of England) พบว่าสภาศิลปะแห่งประเทศอังกฤษเห็นความสำคัญของหอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ เป็นฐานในการขยายให้การศึกษาศิลปะของเยาวชน และการสร้างเครือข่ายสัมพันธ์ เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนได้ประสานงานกับผู้ปกครองในการสร้างบรรยากาศที่บ้านเลียนแบบห้องเรียนศิลปะและการจัดนิทรรศการ เพื่อสร้างบรรยากาศให้เกิดการกระตุ้นการเรียนรู้ เกิดการสร้างสรรคผลงานให้มากขึ้น และสนับสนุนการพัฒนาแหล่งข้อมูลศิลปะเพื่อการศึกษาระบบดิจิทัล (Digital Arts Resource for Education) อันเป็นระบบเชื่อมต่อที่สามารถเรียนรู้เรื่องศิลปะสมัยใหม่จากเทคโนโลยีรูปแบบใหม่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับความจริงจังของรัฐบาลอังกฤษในเรื่องการปฏิรูปการศึกษา โดยเน้นการสร้างลักษณะนิสัยการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ต้องเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมของชาติ การเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาในระบบเพียงอย่างเดียวไม่พอเพียง การศึกษาที่ก้าวไกลจะต้องมีแรงจูงใจให้ผลเลิศกับกลุ่มเป้าหมาย คณะกรรมการที่ปรึกษาฯ แห่งชาติและวัฒนธรรมค้นพบว่า องค์กรภายนอก อันได้แก่ พิพิธภัณฑ์ โรงละคร หอศิลป์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ สามารถเป็นผู้ให้การศึกษาคือเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับ Ward (1969) ได้ทำการทดสอบการสร้างสรรคและความมีอิสระของ IQ ในนักเรียนพบว่า การสร้างสรรคผลงานศิลปะของเด็ก ๆ จะสูงขึ้นเมื่อมีสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์

จากการศึกษารายงานการวิจัยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 2529 (อ้างถึง สังคม ทลง มี. 2528) ได้ทำการวิจัยเรื่องทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญทางการพัฒนาหลักสูตร นักวิชาการด้านศิลปศึกษา และ ผู้ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) พบว่า นักเรียนยังไม่เข้าใจจุดประสงค์ของ วิชาศิลปศึกษาอย่างถ่องแท้ เพราะส่วนใหญ่คิดว่า การเรียนการสอนศิลปะคือมุ่งสู่ความเป็นศิลปินดัง าศัยพรสวรรค์ ทำให้ผู้เรียนไม่อยากเรียน จึงขาดความร่วมมือกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ปัญหาของ ครูอยู่ที่ยังมีวิธีการสอนแบบเดิม ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนอกจากนี้ นักวิชาการทางศิลปศึกษา ยังได้กล่าวถึงการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในโรงเรียนต่าง ๆ ว่ายังมีความสับ สนอยู่มาก ซึ่งสอดคล้องกับวินัย โสนดี (2545) ที่กล่าวว่า การสอนวิชาศิลปะในสภาพปัจจุบัน โดยเฉพาะ ในระบบโรงเรียนมีอุปสรรคมาก การจัดการเรียนการสอนไม่เอื้อที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายได้

"การศึกษา" ถือเป็นหน้าที่หลักประการหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ โดยทั่วไป การศึกษาในพิพิธภัณฑ์ นั้น มีความเกี่ยวข้องกับการจัดเตรียมการให้บริการในด้านการฝึกอบรม และการนำชมแก่ครูผู้สอนและ ประชาชนทั่วไป การจัดรายการต่างๆ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือ และเป็นเครื่องมือเสริมการเรียน การสอนในหลักสูตร โดยมีฐานการเรียนรู้จาก ผลงานที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์และการจัดนิทรรศการ บทบาท ทางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์นั้นมีขอบข่ายที่กว้างขวางมาก เป็นบทบาทที่สอดคล้องและตรงกับหน้าที่ หลักของพิพิธภัณฑ์ บทบาททางการศึกษานั้นมีอยู่ในทุกพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ซึ่งได้พัฒนารูปแบบของ บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชมและผู้ใช้อื่นๆ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจ ความเพลิดเพลิน และเกิด ความรู้ให้มากที่สุด

การศึกษาในบริบทของพิพิธภัณฑ์นี้ ถือเป็นการศึกษาที่ยั่งยืน เพราะเป็นการศึกษาที่ไม่จำกัด กลุ่มผู้เรียน ไม่มีรูปแบบการเรียนรู้ที่ตายตัว และไม่จำกัดสถานที่ในการเรียนรู้ การศึกษาที่ยั่งยืนนี้สัมพันธ์ และเกี่ยวข้องกับความอยากรู้อยากเห็น ซึ่งเป็นพื้นฐานโดยธรรมชาติของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและสิ่ง แวดล้อม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ สามารถนำมาเอาประยุกต์ใช้ในทักษะการแก้ปัญหาของมนุษย์เพราะวัตถุประสงค์ ที่ จัดเก็บในพิพิธภัณฑ์นั้น สามารถเชื่อมโยงไปถึงเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกที่เราอาศัยอยู่นี้ได้ (อิลเลียน ฮูปเปอร์-กรีนฮิสส์.1994)

บางคนให้ความหมายของการศึกษาว่าหมายถึง การเพิ่มพูนความรู้ ซึ่งจัดเป็นมุมมองที่ค่อนข้าง จำกัด และอาจไม่เหมาะสมทีเดียวนักสำหรับพิพิธภัณฑ์ศิลปะ และหอศิลป์ การศึกษาน่าจะมีความหมาย ในเชิงกระบวนการมากกว่า มากกว่าการนิยามที่ผลลัพธ์ รวมถึงผลที่เกิดจากองค์ประกอบของความรู้ต่าง

ๆ เป็นการตอบสนองของอารมณ์และความรู้สึก ที่แสดงออกมาทางกริยาท่าทาง การเข้าใจถึงคุณค่าและความหมาย สิ่งเหล่านี้ทำให้ได้มาของความรู้ บอกถึงเป้าหมายการเรียนรู้ การค้นหาแรงจูงใจและการตั้งข้อสังเกต เพื่อนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ นี่คือนวัตกรรมที่พิพิธภัณฑสถานศิลปะและหอศิลป์สามารถเข้ามาทำหน้าที่ในส่วนนี้ได้ แม้ว่าข้อมูลที่ได้มาจากพิพิธภัณฑสถานนั้นอาจไม่สมบูรณ์เท่ากับข้อมูลจากแหล่งอื่น าก็ตาม แต่เป็นทางเลือกหนึ่งในการได้มาซึ่งความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะ เพราะพิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งสร้างประสบการณ์การเรียนรู้จากวัตถุจริงที่มีความน่าสนใจการค้นหาความรู้ เกิดการพัฒนาการรับรู้ในเรื่องต่าง ๆ วัตถุนั้น ๆ ยังเปิดเผยให้ทราบถึงความจริงในด้านต่าง ๆ อีกด้วย สิ่งสำคัญคือ การหาวิธีการที่สามารถเชื่อมโยงวิธีการและความเข้าใจในลักษณะการให้ความรู้ของพิพิธภัณฑสถานได้

จะเห็นได้ว่า จากความสำคัญแหล่งการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑสถาน และหอศิลป์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน และกระบวนการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการใช้พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยใช้พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตกรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ศึกษาความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ในเขตกรุงเทพมหานคร และเจ้าหน้าที่ทางพิพิธภัณฑสถานและหอศิลป์ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยใช้พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ ในด้าน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ(ทัศนศิลป์) ลักษณะการใช้พิพิธภัณฑสถานในการเรียนการสอนวิชาทัศนศิลป์ของครูศิลปะ ประโยชน์ของการใช้พิพิธภัณฑสถานในการจัดการเรียนการสอนวิชาทัศนศิลป์ การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและพิพิธภัณฑสถานเพื่อส่งเสริมการศึกษาในวิชาทัศนศิลป์ พิพิธภัณฑสถานและหอศิลป์ที่เลือกศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นหน่วยงานภาครัฐ ที่จัดแสดงผลงาน

ทางศิลปะและมีการให้บริการทางวิชาการ ซึ่งได้แก่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหอศิลป์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหอศิลป์พระศรี หอศิลป์มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ หอศิลป์คณะจิตรกรรมมหาวิทยาลัยศิลปากร และหอศิลป์จามจุรี

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. การเรียนการสอน หมายถึง องค์ประกอบต่างๆของการเรียนการสอน คือ วัตถุประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาสาระหรือเนื้อหาวิชาการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน หรือแหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
2. วิชาศิลปะศึกษา หมายถึง รายวิชาศิลปะ(ทัศนศิลป์) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3
3. แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งที่รวมข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้ หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอนเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้
4. พิพิธภัณฑ์ หมายถึง สถานที่จัดแสดงงานทัศนศิลป์ วัตถุในเชิงศิลปะ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาที่ให้ความรู้และความเพลิดเพลิน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น
ศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูล และทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องจาก เอกสาร สิ่งตีพิมพ์ วารสาร ตำรา บทความ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ
2. กำหนดกลุ่มประชากร
กลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (ทัศนศิลป์) และเจ้าหน้าที่ของทางพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์
 - 2.1 ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (ทัศนศิลป์) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา จำนวน 138 คน โดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2.2 เจ้าหน้าที่ทางพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ ในสังกัดรัฐบาลเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 6 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย แบบสอบถามความคิดเห็นชนิดมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) สำหรับครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (ทัศนศิลป์) โดยมีการกำหนดค่าน้ำหนักดังนี้

5	หมายถึงเห็นด้วยกับข้อความนั้น มากที่สุด
4	หมายถึงเห็นด้วยกับข้อความนั้น มาก
3	หมายถึง เห็นด้วยกับข้อความนั้น ปานกลาง
2	หมายถึงเห็นด้วยกับข้อความนั้น น้อย
1	หมายถึงเห็นด้วยกับข้อความนั้น น้อยที่สุด

แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi - structured interview) สำหรับเจ้าหน้าที่ของทางพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ ในด้านบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ด้านการส่งเสริมการศึกษา การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและพิพิธภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการศึกษาในวิชาศิลปศึกษา

วิธีการสร้างเครื่องมือ ที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางในการวิจัยและดำเนินการสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย
2. นำโครงร่างเครื่องมือแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ที่สร้างเสร็จไปขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจแก้ไขด้านเนื้อหาและภาษาที่ใช้ให้ชัดเจนและเข้าใจยิ่งขึ้น
3. นำแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไข
4. นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจพิจารณาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง
5. นำแบบสอบถามมาทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มประชากรที่กำหนด

6. นำข้อมูลแบบสอบถามมาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α) ของคอนบราค (อ้างถึงใน ประคอง กรรณสูตร.2542) ซึ่งเป็นสูตรสำหรับหาค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่นของข้อสอบที่ให้คะแนนรวมเป็นรายข้อ

4. การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยนำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลกับกลุ่มครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (ทัศนศิลป์) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และเจ้าหน้าที่ทางพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ โดยผู้วิจัยเดินทางเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนรายวิชาจิตรกรรม 3 ในครั้งนี้ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์บนเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (SPSS/PS : Statical Package for the Social Sciences / personal Computer)

6. การนำเสนอผลการวิจัย

นำข้อมูลจากแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่ามาแจกแจงความถี่ของคำตอบแต่ละข้อ แล้วนำคะแนนที่ได้มาหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นจึงนำเสนอในรูปแบบตารางและแผนภูมิประกอบความเรียง

ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ นำเสนอในรูปแบบความเรียง และนำมาแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ แล้วจึงนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลที่จะสะท้อนให้ทราบถึงการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3
2. ได้ทราบแนวทางในการพัฒนาการใช้พิพิธภัณฑ์ในการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3
3. แนวทางให้ผู้บริหารในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ให้มีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์